

Almanya'da İslamofobi'nin Artışında Neo-Selefi Yapıların Etkileri

Merve Nur TEKECİ ÇAKAR | ORCID: [0000-0002-3281-2092](https://orcid.org/0000-0002-3281-2092) | ROR ID: <https://ror.org/007x4cq57>

E-Posta: mervenurtekeci06@gmail.com

Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Kursu Öğreticisi, Ankara, Türkiye

Mehmet Akif CEYHAN | ORCID: [0000-0001-8709-3833](https://orcid.org/0000-0001-8709-3833) | ROR ID: <https://ror.org/05ryem72>

E-Posta: mehmetakifceyhan@aybu.edu.tr

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam, Ankara, Türkiye

Öz

Bu çalışmada, Almanya'da İslamofobi'nin artışında etkenler tespit edilmekte, bu etkenlerden biri olarak görülen Neo-selefi yapıların bu etkideki rolü analiz edilmektedir. İslamofobi, İslam dininden ve Müslümanlardan korkma, nefret etme, endişe duyma veya önyargılı olma olarak tanımlanabilir. Müslümanlardan korkma veya Müslümanlara düşmanlık besleme anlamında İslamofobi'nin kökenleri İslam'ın ilk dönemlerine kadar uzanmaktadır. Tarihi kökenlere bakıldığında bu düşmanlığın Kudüs'ün, Endülüs'ün ve Hristiyan dünyanın hüküm sürdüğü diğer toprakların Müslümanlar tarafından fethedilme süreçlerine kadar gittiği gözlemlenmektedir. Bu çalışmada ise son 20-30 yıllık süreç içerisinde görülen İslamofobi'nin artışındaki etkenlere odaklanılmıştır. Burada dönüm noktasını Amerika'da bir grup terörist tarafından gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 saldırıları oluşturmaktadır. Bu saldırı, İslamofobi endüstrisi tarafından bütün Müslümanların terörizm ile ilişkilendirilmesine sebebiyet vermiştir.

Almanya, İslamofobi'nin en belirgin şekilde arttığı ülkelerden biridir. İslamofobi'nin artışı, Müslüman toplulukların günlük yaşamlarında karşılaştıkları ayrımcılık ve dışlanmayı artırırken, toplumsal uyum ve entegrasyon çabalarını zayıflatmaktadır. Bu olgunun Almanya'daki etkilerini anlamak, sadece Müslüman toplulukların karşılaştıkları zorlukları değil, aynı zamanda toplumun geneline yayılan etkileri de ortaya koymak açısından önemlidir.

Bu çalışma ile amaçlanan, batılı ülkeler genelinde İslamofobi'nin artışındaki etkileri tespit ederken, özellikle Almanya ölçeğinde bu etkenler içerisinde yer aldığını düşündüğümüz Neo-selefi grupların nefret ve şiddet içeren eylem ve söylemlerinin bu artıştaki etkisinin tespit edilmesidir. Bu selefi söylemlerin kelâmî bağlamı da konu çerçevesinde önem arz etmektedir. Neo-selefi grupların söylem, eylem ve faaliyetlerinin, batılı ülkelerde yaşayan yerel halklar nezdinde nasıl karşılandığı, korku ve endişe uyandırıp uyandırmadığı, Müslümanların ötekileştirilip dışlanarak potansiyel bir düşman olarak algılanıp algılanmadığı gibi hususlar analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, literatür taraması ve analitik yöntemler kullanılmıştır. İslamofobi, Selefilik ve Neo-selefilik kavramları kelâmî perspektifle detaylı bir şekilde ele alınmış, sonrasında ise İslamofobi'nin artışındaki temel etkenler tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen etkenlerin analiz ve değerlendirmesi yapıldıktan sonra, özel olarak Almanya'da faaliyet gösteren radikal Neo-selefi grupların liderlerinin / vaizlerinin söylemleri çerçevesinde, toplumda bu gruplara yönelik algı tespit edilmeye çalışılmış ve bu olumsuz İslam imajının İslamofobi'nin artışındaki etkileri ortaya konulmuştur.

Çalışmada, Almanya'da Neo-selefi grupların söylem ve faaliyetlerinin, İslamofobi'nin artışında önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Neo-selefi yapıların radikal ve dışlayıcı söylemleri, Almanya'da yaşayan Müslümanların toplumsal entegrasyonunu zorlaştırmakta ve yerel halk arasında Müslümanlara yönelik korku ve önyargıları beslemektedir. Özellikle Pierre Vogel ve Hasan Dabbağ gibi Neo-Selafi vaizlerin, sosyal medya ve diğer platformlar üzerinden yürüttükleri nefret söylemleri, Almanya'da İslamofobi'nin artmasına katkıda bulunmaktadır. Bu durum, Müslümanların genel olarak terörizmle ilişkilendirilmesine ve toplumsal kutuplaşmanın artmasına neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Kelâm, İslamofobi, Selefilik, Neo-Selefilik, Almanya.

Atıf Bilgisi

Çakar, Merve Nur Tekeci, Ceyhan, Mehmet Akif. “Almanya’da İslamafobi’nin Artışında Neo-Selefi Yapıların Etkileri”. Dini Araştırmalar 67 (Aralık 2024), 127-161.

<https://doi.org/10.15745/da.1523322>

Geliş Tarihi 27.07.2024
Kabul Tarihi 26.10.2024
Yayın Tarihi 20.12.2024
Değerlendirme İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

Etik Beyan

* Bu çalışma Doç. Dr. Mehmet Akif Ceyhan danışmanlığında Merve Nur Tekeci Çakar tarafından Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlanan “Almanya’da Neo-Selefi Yapılanmaların İslamofobi’nin Artışındaki Etkileri” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.
Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Taraması Yapıldı - İntihal.net
Etik Bildirim diniarastirmalar98@gmail.com
Yapay Zeka Bildirimi Bu çalışma hazırlanırken yapay zeka araçları kullanılmamıştır.
Çıkar Çatışması Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Yazar Katkıları Merve Nur Tekeci %60 - Mehmet Akif Ceyhan %40
Telif Hakkı & Lisans Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Effects of Neo-Salafi Structures on the Rise of Islamafobia in Germany

Merve Nur TEKECİ ÇAKAR | ORCID: [0000-0002-3281-2092](https://orcid.org/0000-0002-3281-2092) | ROR ID: <https://ror.org/007x4cq57>

E-Posta: mervenurtekeci06@gmail.com

Presidency of Religious Affairs, Qur'an Course Instructor, Ankara, Türkiye

Mehmet Akif CEYHAN | ORCID: [0000-0001-8709-3833](https://orcid.org/0000-0001-8709-3833) | ROR ID: <https://ror.org/05ryem72>

E-Posta: mehmetakifceyhan@aybu.edu.tr

Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Theology, Kalam, Ankara, Türkiye

Abstract

It identifies the factors contributing to the rise of Islamophobia in Germany and analyzes the role of neo-Salafi structures as one of these factors. Islamophobia is defined as the fear, hatred, or prejudice against Islam and Muslims. The origins of Islamophobia, characterized by hostility or fear towards Muslims, can be traced back to the early periods of Islam. Historically, this enmity dates back to events such as the Muslim conquests of Jerusalem, Andalusia, and other territories previously ruled by the Christian world. However, this study focuses on the factors contributing to the rise in Islamophobia over the past 20-30 years, with a significant turning point being the September 11, 2001 attacks carried out by terrorists in the United States. This attack has led to the widespread association of all Muslims with terrorism by the Islamophobia industry.

Germany is among the countries experiencing the most significant increase in Islamophobia. This rise in Islamophobia exacerbates discrimination and exclusion faced by Muslim communities in their daily lives and undermines efforts for social cohesion and integration. Understanding the effects of this phenomenon in Germany is crucial not only for assessing the challenges faced by Muslim communities but also for evaluating its broader societal impact.

The aim of this study is to determine the effects of increasing Islamophobia in Western countries and to assess the impact of hateful and violent actions and discourses of neo-Salafist groups, particularly in Germany. The theological context of these Salafist discourses

is also important within the framework of the subject. The study analyzes how the discourses, actions, and activities of neo-Salafi groups are perceived by local populations in Western countries, whether they provoke fear and anxiety, and whether they contribute to the marginalization and exclusion of Muslims as potential enemies.

The study employs literature review and analytical methods. It discusses the concepts of Islamophobia, Salafism, and neo-Salafism from a theological perspective and identifies the main factors contributing to the increase in Islamophobia. After analyzing these factors, the study assesses the perception of neo-Salafist groups in society through the discourses of leaders and preachers of radical neo-Salafi groups operating in Germany, revealing how this negative image of Islam contributes to the rise in Islamophobia.

The study finds that the discourses and activities of neo-Salafist groups in Germany significantly contribute to the rise of Islamophobia. The radical and exclusionary rhetoric of neo-Salafi structures complicates the social integration of Muslims in Germany and fosters fear and prejudice against Muslims among the local population. In particular, the hate speech of neo-Salafi preachers, such as Pierre Vogel and Hasan Dabbagh, on social media and other platforms exacerbates Islamophobia in Germany, leading to a general association of Muslims with terrorism and an increase in social polarization.

Keywords

Kalam, Islamophobia, Salafism, Neo-Salafism, Germany.

Citation

Çakar, Merve Nur Tekeci. Ceyhan, Mehmet Akif. "The Effects of Neo-Salafi Structures on the Rise of Islamafobia in Germany". *Religious Studies* 67 (December 2024), 127-161.

<https://doi.org/10.15745/da.1523322>

Date of Submission	27.07.2024
Date of Acceptance	26.10.2024
Date of Publication	20.12.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	This article is extracted from my master thesis dissertation entitled "The Effects of Neo-Salafi Structures on the Rise of Islamafobia in Germany", supervised by Associate Professor Dr. Mehmet Akif Ceyhan. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - İntihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	diniarastirmalar98@gmail.com
Artificial Intelligence Statement:	Artificial intelligence tools were not used in the preparation of this study.
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Author Contributions:	Merve Nur Tekeci Çakar %60 - Mehmet Akif Ceyhan %40
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

İslamofobi, en basit tanımıyla İslam dininden ve Müslümanlardan korkma, nefret etme, endişe duyma veya Müslümanlara karşı önyargılı olma olarak tanımlanan ve son yıllarda başta Avrupa olmak üzere dünya genelinde kaygı verici bir şekilde artış gösteren bir olgudur. Bu artışın en bariz bir şekilde gözlemlendiği ülkelerden birisi ise hiç şüphesiz Almanya'dır. İslam'a ve Müslümanlara yönelik bu önyargı ve kaygı, Müslüman olmayan ülkelerde toplumsal uyum ve entegrasyon çabalarını zayıflatmakta, ilgili ülkelerde yaşayan Müslüman bireylerin günlük yaşantılarında muhatap oldukları ayrımcılık ve dışlanmayı da körüklemektedir.

Almanya özelinde bakıldığında, İslamofobi'nin artışındaki etkili olan unsurları tespit etmek, sadece Müslüman toplulukların karşılaştıkları zorlukları değil, aynı zamanda toplumun geneline yayılan etkileri de ortaya koymak açısından önem arz etmektedir. İslamofobik hareketler ve faaliyetler, ilgili ülkelerde yaşayan Müslümanların özgüvenini zedelerken, bununla birlikte toplumsal kutuplaşmayı ve çatışmayı da artırmaktadır. Almanya'da İslamofobi'nin artışındaki etkin olan unsurları tespit ederken, bu olgunun tarihsel kökenleri, geçmişten gelen birikimlerden güncel siyasi gelişmelere kadar geniş bir perspektifte ele alınması gereken bir araştırmayı gerekli kılmaktadır.

Her ne kadar İslamofobi'nin tarihsel kökenine bakıldığında, bu bizi İslam'ın ilk yıllarında yeni fethedilen yerlerde Müslümanların hâkim olma süreçlerine kadar götürse de bu çalışmanın odak noktası son yüzyılda gelişen olaylar ve İslamofobi üzerindeki etkileri olacaktır. Zira Müslüman karşıtlığı anlamında ele alındığında İslamofobi, Müslümanlar tarafından sonradan fethedilen bütün topraklarda görülmüştür. Endülüs'te, Anadolu'da, Balkanlar'da, Amerika'da ve Avrupa'nın farklı coğrafyalarında tarihten günümüze bu dışlayıcı ve ayrıştırıcı tavır görülmektedir. Bu çalışmada amacımız, her geçen gün artan İslam

karşıtlığının etkenlerini tespit etmek ve son yıllarda İslam karşıtlığına neden olan bu spesifik olguları ortaya koymaktır.

İslam dininin teşekkül etmeye başladığı erken dönemden bu yana, karşıt cephe olarak görülen Müslümanlara karşı bir önyargı, korku, nefret söylemi olduğu bilinse de bu endişe ve korkunun *İslamofobi* kavramıyla nitelenmesinin tarihçesine bakıldığında bu kavram bizi son 20-30 yıla getirmektedir. Bu kavram, 1997 yılında *Runnymede Trust* adlı bir İngiliz düşünce kuruluşu tarafından hazırlanan “*Islamophobia: A challenge for us all*” başlıklı raporda İslam dinine yönelik temelsiz bir düşmanlık olarak tanımlanmaktadır.¹ Daha sonraları bu kavramın daha çok sosyolojik çalışmalarda referans alındığı görülmektedir. 11 Eylül saldırısından sonra ise, Müslümanlarla ilişkili olarak hazırlanan bütün rapor ve çalışmalarda İslamofobi kavramı söz konusu rapora atıfla kullanılmaktadır.²

Geçmişte kavramsal olarak İslamofobi denilmeseyse bile, daha çok İkinci Dünya Savaşı'ndan (1939-1945) sonra batıya göç eden Müslümanlardan dolayı İslam karşıtlığı gündeme gelmiştir. Batı'da farklı kültür ve medeniyetlerin yakınlaşmasından sonra Müslüman karşıtlığı, - birlikte yaşama zorunluluğunun ardından - giderek artan bir olgu haline gelmiştir. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ülkeleri, sanayilerini geliştirmek adına insan kaynağından doğan ihtiyacı işçi göçü ile gidermeye çalışmışlardır.³ Özellikle Almanya bu konuda öncü ülkelerden biridir.⁴ Müslüman göçmenler başlarda işçi olarak gittikleri ülkelerde zaman geçtikçe ailelerini de yanlarına alarak Avrupa'da kalıcı olmak istemişlerdir. İlk zamanlarda Müslüman işçilerle hoşgörü çerçevesinde yaşamaya

¹ Runnymede Trust, “Islamophobia: Still a Challenge for Us All”, London: Runnymede Trust, 4. Erişim Tarihi: 19.07.2024; Hüsnü Ezber Bodur, “Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif) *İlahiyat Akademi* 6 (Aralık 2017), 70.

² Bodur, “Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi”, 71.

³ Ayrıntılı bilgi için bk. Yeliz Yazan Koç, *Avrupa Birliği'nin Yasadışı Göç Politikası* (İstanbul: Milenyum Yayınları, 2020), 75-108.

⁴ Emrehan Zeybekoğlu, Bo Johansson (Ed.), *Migration and Labour in Europe-Views from Turkey and Sweden-* (İstanbul: Printed at Şefik Matbaası, 2003), 2.

çalışan batılı toplumlar, zamanla Müslümanlara karşı ayrımcılık uygulayarak Müslümanları ötekileştirip ülkelerinden göndermek istemişlerdir.⁵ Bu durumun arka planında gelişen milliyetçilik duygusu, Müslüman göçmenlerde oluşan kimlik entegrasyonu sorunu, savaşlardan kaçan Müslüman sığınmacıların etkisi, daralan ekonomi ve Neo-selefi zihniyetin faaliyetleri gibi nedenler ileri sürülebilir.

İslamofobi'nin artışında medya, siyaset, terör olayları ve göçmen krizlerinin etkileri ile birlikte özellikle Almanya'da etkili bir şekilde faaliyet gösteren Neo-selefi grupların bu süreçteki rolü dikkat çekicidir.

İslamofobi'nin artışı, tek yönlü olarak ele alınabilecek bir konu değildir. Zira endişe, korku gibi kavramların arkasında bir de karşı taraf bulunmaktadır. Karşı tarafın iş, eylem ve faaliyetleri de bu korku ve endişeyi besleyebilmektedir. İslamofobi'nin artışında Neo-selefi grupların rolü önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Anti-İslamizm yanlısı bir tutum olarak İslamofobik eylemler ile Selefilik/Neo-selefilik ilişkisi Almanya'da Neo-selefi yapılanmaların söylem, eylem ve faaliyetlerinin İslamofobi'nin artışında etkili olduğu görülmüştür.

İslamofobi kavramı ile birlikte ele alacağımız Selefilik ve Neo-selefilik kavramları hakkında ön bilginin ardından, İslamofobi'nin tarihsel seyri üzerinde durulacaktır. Kavramların netleştirilmesi ile birlikte, Almanya'da İslamofobi'nin artışındaki etkin unsurlara değinilecek ve nihayetinde ise, Müslüman göçü ile birlikte özellikle Almanya'da dernek ve camiler etrafında faaliyetlerini yürüten ve cihadçı tavırları ile Avrupa'daki İslam imajını olumsuz yönde etkileyen Neo-selefi yapılanmalar hakkında bilgi verilerek, bu yapıların Almanya'da İslam düşmanlığının artışında etkileri tespit edilmeye çalışılacaktır. Çalışmada ele alacağımız meseleler, günümüzdeki İslam düşmanlığının Almanya'daki seyri hakkında fikir vererek bu alandaki çalışmalara destek sağlayacaktır.

⁵ Zeybekoğlu- Johansson (Ed.), *Migration and Labour in Europe-Views from Turkey and Sweden*, 4.

1. İslamofobi, Selefilik ve Neo-Selefilik Kavramları

1.1. İslamofobi: İslamofobi, Arapça “İslam” kelimesine Grekçe asıllı “phobie”⁶ kelimesinin eklenmesiyle oluşan bir kavramdır. İslam sözlükte “teslimiyet, güven ve barış içerisinde olmak, ihlaslı olmak ve samimiyet” gibi anlamlara gelen silm (selm) kökünden türemiştir.⁷ Fobi kelimesi ise Yunan mitolojisinde “dehşet, korku tanrısı” olarak bilinen Phobos kelimesinden gelmektedir.⁸ ‘Phobia’ kelimesinin kökü Grekçe olup belli bir şeye veya duruma karşı duyulan korku ve nefreti ifade etmektedir.⁹

İslam dinine karşı hoşgörüsüzlüğün başlangıcı her ne kadar İslam’ın ilk yıllarına kadar götürülse de bu olgunun felsefi arka planı Orta Çağ ve Yeni Çağ’da oluşmaya başlamıştır. Nitekim Müslümanların 638 yılında Kudüs’ü, 711 yılında İspanya’yı fethetmesi, ardından 717 yılında Orta Hindistan’a kadar topraklarını genişletmesi, Müslüman olmayan kitleler tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır.¹⁰ Bu durum 7. ve 8. yüzyıllarda Bizans kontrolünde bulunan Orta Doğu ve Kuzey Afrika’nın büyük bir kısmının İslam egemenliğine girmesi ile sonuçlanmış ve batılılar tarafından Müslümanların bir ‘düşman’ olarak anılmasına zemin hazırlamıştır. Ancak Müslümanlar fethettikleri topraklarda başta azınlık durumundayken zamanla yerel halkın da Müslüman olmasıyla sayıları hızla artmıştır. Öyle ki İslam dini 13. ve 14. yüzyıllarda Hindistan, Endonezya ve Çin’e kadar yayılmıştır.¹¹ Ancak o dönem Avrupa, Gibbon’un ifadesiyle, en karanlık ve en tembel dönemini yaşarken bile İslam dinine karşı

⁶ Tureng, “Phobia”, *Common English Words*, Erişim 18 Eylül 2023.

⁷ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab*, nşr. Abdullah Ali el-Kebîr (Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.), “*Slm*”, *Lisânü'l-‘Arab*, 4/630.

⁸ Baykan, “Kadim Bir Soğukluğun Modern Temsili: İlahiyat Fakültelerinde Felsefe Fobisi”, *Bilimname XXX/1* (2016), 52.

⁹ Robert Avery, “Phobia”, *Redhouse Sözlüğü* (İstanbul: Redhouse Yayınevi, 1975). 610; Cambridge Dictionary, “Phobia”, *Password Dictionary For Learners Of English*, Erişim 26 Şubat 2024.

¹⁰ Altan Çetin, *Haçlı Seferleri-Doğu ile Batı'nın Bitmeyen Mücadelesi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2021), 57.

¹¹ Ergun Göknel, *İslamofobi I - Öteki'den Düşman'a* (İstanbul: Kanes Yayınları, 2015), 23.

karalama faaliyetlerine devam etmiştir.¹² Fakat Müslümanlar, 4 Halife döneminde Rum kayselerlerini ve Pers kistrâlarını telaşlandırarak bir İslam devleti kurmuştur.¹³

Yeni ve Yakın Çağ'da ise İslam karşıtlığı, Müslümanların özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'ya olan göçü, Afganistan Savaşı (2001), 11 Eylül 2001 saldırıları, PEGIDA¹⁴ eylemleri (2014-2015) ve son olarak el-Kaide, Boko Haram ve DAESH'in İslam imajını yerle bir eden uygulamalarıyla artarak devam etmiştir.¹⁵ Günümüzde ise çeşitli iletişim araçlarında ve sosyal medya platformlarında hızla yayılan İslamofobi kavramı, Müslümanların "potansiyel suçlu ve potansiyel şüpheli" ilan edilmesiyle toplumda ciddi bir yankı uyandırmaya devam etmektedir.

Tarihten günümüze kadar gelinen süreçte Müslüman karşıtlığı veya Müslüman düşmanlığı ifadesi, özellikle 90'lı yıllarla birlikte yerini *İslamofobi* kavramına bırakmıştır. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında batıda yapılan çalışmalarda kavramsal olarak bu tabirin sıklıkla kullanılmaya başlandığı görülmektedir. İlk defa Runnymede Trust tarafından yayınlanan "*Islamophobia: A challenge for us all*" adlı raporda tanımlanan bu kavram¹⁶, artık batıda yapılan bütün çalışmalarda kullanılan vazgeçilmez bir kavram haline getirilmiştir.

İslamofobi'nin tanımlanmasında bu kavramın sadece bireysel önyargıları değil, bununla birlikte kurumsal ve yapısal ayrımcılığı da kapsadığı görülmektedir. Bireysel

¹² Göknel, *İslamofobi I-Öteki'den Düşman'a*, 45.

¹³ İbn Kesir, *Kitabu'l-İctihad fi Talebi'l Cihad* (Konya: Murabıt Yayınları, 2022), 9.

¹⁴ PEGIDA (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes), yani "Batının İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar", Almanya'nın Dresden kentinde 2014 yılında kurulmuş bir harekettir. Başlarda 300 kişi olan Pegida üyeleri, 2015 yılında toplam 25.000 kişiye ulaşmıştır. Ayrıca Pegida'nın ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden birisi de Müslüman işçi göçmenlerin ülkelerine gelerek sosyal ve ekonomik anlamda bir gerilemeye sebep olduklarını ve yerel halkın yerinden edilmişlik hissi ile bu Pegida grubunu kurdukları ifade edilmektedir. PEGIDA'nın ortaya çıkışı, Almanya ve Avrupa'da artan göçmen karşıtlığı, İslamofobi ve toplumsal kaygılarla şekillenen karmaşık bir sürecin sonucudur. Hareket, siyasi, ekonomik ve kültürel dinamiklerin bir araya gelmesiyle güçlenmiştir.

¹⁵ Furat Akdemir, "Selefi Düşüncenin Batı'da İslamofobi'ye Etkisi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 6/5 (Aralık 2017), 3032.

¹⁶ Runnymede Trust, "Islamophobia: Still a Challenge for Us All", 4. Erişim Tarihi: 19.07.2024

karşıtlıklarla birlikte özellikle medyada, eğitimde, politikada ve diğer toplumsal yapılarda bir ötekileştirme aracı olarak kullanılan bu kavram, aynı toplumda yaşayan insanlar arasında bir fırsat eşitsizliğini de körüklemektedir. Politika ve medyada, 11 Eylül saldırıları sonrasında Müslümanların devamlı terörizm ile ilişkilendirilmesi ve bir korku dünyası yaratılması, İslamofobi'nin batı toplumunda derinleşmesine sebep olmaktadır. Bu çerçevede İslamofobi'nin sadece bireysel korku ve önyargılardan ibaret olmadığı, daha da etkin bir şekilde devlet politikaları ve medya aracılığı ile desteklenen yapısal bir sorun olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷

Geçmişten gelen bir düşmanlığın sonucu olarak, batı dünyasının genel anlamda doğuyu, özelde ise İslam dinini ve mensuplarını gerici ve tehlikeli görme eğilimi,¹⁸ modern zamanlarda da varlığını sürdürmekte ve İslamofobi kavramının temelini oluşturmaktadır. Günümüzde batılı toplumlarda Müslümanların tehlikeli olduğu imajı, her türlü terör eylemi sonrasında akla ilk Müslümanları getirme refleksini geliştirmekte, bu durum da İslamofobi'nin artmasına yol açmaktadır.

1.2. Selefilik : Selef kavramı, Arapça “s-l-f” kökünden türeyen ve önce gelmek, geçmiş, öncekiler, öne geçmek gibi anlamlara gelmektedir.¹⁹ Dini bir kavram olarak “selef” ise, ilim, hikmet ve fazilet bakımından Müslümanların öncüsü kabul edilen, Hz. Peygamber ile aynı dönemde yaşayan ashâb-ı kirâm, onun vefatından sonra yaşayan tâbiûn ve tebe-i tâbiûn olmak üzere ilk üç nesli ifade eden bir kavramdır.²⁰ Selef kavramından türeyen Selefilik ise, İslam düşüncesinde selef olarak nitelendirilen ilk üç neslin görüş ve fikirlerine bağlı

¹⁷ John L. Esposito & Dalia Mogahed, *Who Speaks for Islam? What a Billion Muslims Really Think* (New York: Gallup Press, 2007), 75-79.

¹⁸ Edward Said, *Orientalism* (New York: Pantheon Books, 1978), 1-4.

¹⁹ Muhammed b. Ahmed el-Ezheri, *Tehzibü'l-Luğa* (Kahire: yy., 1964-67), XII/431-432.

²⁰ Müfrih b. Süleyman el-Kavsî, *el-Menhecü's-Selefi* (Riyad: Dâru'l-Fazîle, 1422/2002), 42; Salih Aydın, *İslâm Düşüncesi -I, İslâm Düşüncesinin Yapısı ve Selefilik* (İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2016), 187; Mazhar Tunç, *Suud Selefilîği-Hadis İlmi Bağlamında Bir Araştırma* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2018), 11.

kalınmasının gerektiğini savunan bir düşünce sistemidir.²¹ İlk üç dönem için Selefî olan kişiler kendilerini “Ehlu’l-eser, Ehl-i sünnet-i hasa ve Ashâbu’l hadis”²² gibi isimlerle nitelendirirken muhalifleri ise onları “Eseriyye, Haşviyye ve Müşebbihe” gibi isimlerle isimlendirmişlerdir.²³ İlk üç asırda İslam düşünce tarihimizi şekillendiren bu zihniyet, günümüzde ise Hz. Peygamber, sahabe ve tabiin dönemlerine geri dönme isteğiyle karşımıza çıkmaktadır.

İslam tarihinde, selef olarak nitelendirilen ilk üç asrın düşüncelerine, fikirlerine ve görüşlerine uymak her zaman önemli görülmüştür. Ancak zaman zaman bazı fikhî ve itikâdî gruplar tarafından, selefin görüşlerine gösterilen saygı, daha ileri boyutlara taşınmış ve dini ve hukuki bir ilke olarak kabul edilerek dini anlamada metodolojik bir esas halini almıştır. Selefilik, İslam’ı anlama, yorumlama ve yaşama konusunda ilk üç nesli rol model olarak kabul eden ve bu modeli tarihin değil de dinin bir parçası haline getiren ve onun muhafazası amacıyla mücadele eden muhafazakâr düşünce sistemine verilen isim olmuştur.²⁴

Selefilik’in temel hedefi, İslam dinini Hz. Peygamber ve asr-ı saadet döneminde yaşandığı şekliyle yeniden ihya etmek ve hangi dönemde yaşanırsa yaşansın, İslam’ın ilk dönemine dönmek suretiyle İslam’ın en saf hâlini yakalamak olarak ifade edilmektedir. Bu sebeple Selefilik, sonradan ortaya çıkan bütün bid’atleri / yenilikleri reddetmekte ve geliştirilen tüm dini anlayışların Kur’an ve Sünnet çerçevesinde olması düşüncesine dayanmaktadır.²⁵

Selefilik, İslam düşünce tarihi içerisinde yer alan bir düşünme tarzı olarak kabul edilmektedir. Bu düşünme biçimine göre, hangi zamanda olursa olsun karşılaşılan bütün

²¹ Mehmet Evkuran, *Kelam Tarihi ve Ekolleri* (Ankara: Bilay Yayınları, 2018), 279; Abdurrahim Kızıışeker, *Kur’an’a Selefî Yaklaşım: İbn ’Useymin Örneği* (İstanbul: Kutlu Yayınevi, 2020), 28.

²² Sönmez Kutlu, *Selefilik’in Fikri Arka Planı-İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler-* (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 70.

²³ M. Said Özervarlı, “Selefiyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Erişim 2 Mart 2024.

²⁴ Ferhat Koca, *İslam Düşüncesinde Selefilik: Genel Karakteristiği ve Günümüzdeki Motivasyonları* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 11-12.

²⁵ Kutlu, *Selefilik’in Fikri Arka Planı*, 45-47.

sorunlarda, sorunların çözümü Kur'an ve Sünnet'te aranmalıdır. Bu çerçevede Selefiliğin değişmez üç temel esası bulunmaktadır. Birincisi her şeyi Kur'an ve Sünnet'e indirgemek, ikincisi ilk üç neslin uygulamalarında olmayan her şeyin bid'at olduğunu kabul etmek ve sonuncu olarak da dinde akli kullanmanın ve akla uygun hüküm vermenin batıl olduğunu kabul etmektir.²⁶

Tarihsel süreç içerisinde Selefilik düşüncesinin belirli zaman dilimlerinde kırılmalar yaşayarak günümüze kadar geldiği görülmektedir. Selefilik düşüncesinin kırılma dönemleri, metodolojik bir ilke olarak Selefilik, sistematik bir nazariye olarak Selefilik, dini ve siyasi bir akım olarak Selefilik ve radikal ve savaşçı bir yapı olarak Selefilik olarak dört başlık altında incelenmektedir:²⁷

Re'y ve akıl yürütmeyi reddeden metodolojik Selefilerin amacı sadece nassları nakletmektir. Bu düşünce mensupları "mütekaddimûn" adıyla anılmış ve İbn Teymiyye (öl. 728/1328) dönemine kadar devam etmiştir.²⁸ Mütekaddim dönemin en belirgin özelliği, özellikle hadislerin dini ve hukuki referans olarak kabul edildiği dönemdir. Ehl-i Hadis olarak nitelenen ve rey ve akıl yürütmeyi reddeden bu düşüncenin en önemli sîması Ahmet b. Hanbel'dir. (öl. 241/855). İbn Teymiyye dönemine kadar farklı alimlerin önderliğinde akılcılığa ve rey düşüncesine karşı tutumları, Sünnet'i Kur'an'a eş değer kaynak olarak görmeleri, sonradan çıkan her şeyi bid'ad olarak görmeleri, Ehl-i Hadis düşüncesini diğer görüşlerden ayıran etkenler olarak bilinmektedir.

İbn Teymiyye'nin Selefi düşüncüyü sistematik hale getirmesiyle başlayan sistematik Selefilik döneminde, birinci dönemden farklı olarak sadece karşı görüşleri eleştirme mahiyetinde reddiyeler yazılmayıp, İslam dinini savunan eserler ortaya konulmuş ve dini

²⁶ Ahmet Akbulut, "Selefiliğin Teolojik ve Düşünsel Temelleri", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*, Ed: Ahmet Kavas (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 115.

²⁷ Ferhat Koca, "İslam Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği", *İlahiyat Akademi Dergisi* 1/2 (Ekim 2015), 15.

²⁸ Koca, "İslam Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği", 18.

akılcılığın temelleri atılmıştır. Bu dönem Muhammed b. Abdulvehhab'a (ö. 1206 / 1792) kadar devam etmiştir.²⁹ Muhammed b. Abdulvehhab ile başlayan üçüncü dönemde Selefi düşüncenin dinî ve siyasî bir akım olarak temayüz ettiği görülmektedir. Aynı şekilde bu dönemde de Kur'an ve Sünnet dışındaki her şey bid'at sayılmıştır. Son olarak ise dördüncü dönem olarak adlandırılan Selefiliğin, radikal ve savaşçı bir yapıya büründüğü dikkat çekmektedir. Bu dönemde yaklaşık on yıl süren SSCB-Afganistan Savaşı, Boko Haram, el-Kaide ve DAESH gibi örgütlerin kanlı eylemler gerçekleştirmeleri bu dönemi savaşçı ve kanlı bir yapıya bürümüştür.

Selefiliği, Cemalettin Efgânî (öl. 1897) ve Muhammed Abduh (öl. 1905) ekolünün asr-ı saadet dönemine dönmeyi önceleyen ve selef-i sâlihîn nesline vurgu yapan klasik Ehl-i hadis – Hanbelî - Vahhâbî çizgisinin günümüzde bir devamı olarak görmek gerekmektedir. Esasında Selefiyye tanımlaması geçmişten gelen bu düşüncüyü ifade etmek için 20. Yüzyılda ortaya atılmış bir kavramdır.³⁰

Bu dönemin bir devamı olarak son yıllarda özellikle batıda, içerisinde mühtedilerin de yer aldığı, kendilerinin Selefi olduğunu iddia eden bazı yapılar ortaya çıkmış, Avrupa'da açtıkları cami ve dernekler vasıtasıyla çeşitli faaliyetler içerisinde bulunmaktadır. Esasında bu gruplar, Müslüman olmayan ülkelerde Selefi düşüncüyü canlandırmak amacıyla örgütsel faaliyetler içerisinde bulunmakta ve sosyal medya üzerinden tebliğ faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Neo-selefilik olarak adlandırılan bu gruplar, daha çok radikal Selefiliğin bir uzantısı olarak görülmektedir.

1.3. Neo-Selefilik: İngilizce yeni anlamına gelen “Neo” ön eki ile “Selefilik” kelimelerinin birleşiminden oluşan Neo-selefilik kavramı, Türkçe'ye “modern Selefilik” veya

²⁹ Mustafa Selim Yılmaz, “İslami Düşünce Tarihinde Bir Anlama Biçimi Olarak Selefilik Üzerine Bir Deneme”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 3/3 (Eylül 2014), 542.

³⁰ Mehmet Ali Büyükkara, “Günümüzde Selefilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi”, *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*, Ed: Ahmet Kavas (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 485.

“çağdaş Selefilik” olarak çevrilmektedir.³¹ “Son yıllarda kendilerini Selefiyye’ye nispet ederek ortaya çıkan Neo-Selefilik ise, belli bir mezhep, meşrep veya grup ismi olmaktan ziyade, uçlarda dolaşan bir din dilini benimseyen, dışlamacı, suçlayıcı, itham edici, tekfir edici ve sorun üretici bütün şiddet taraftarı olan dinî akımların ortak şemsiye adıdır.”³²

Neo-Selefilik, günümüzde Selefi düşüncenin tekrar gündeme getirilmesi ve canlandırılması sürecini oluşturan bir yapı olarak görülmektedir. Son yıllarda artan bir şekilde taraftar toplayan ve Almanya’daki yeni Müslüman olmuş Almanların da ilgi duydukları bu yapı, klasik Selefi düşünceden esinlenmekle birlikte, günümüz insanının gereksinimlerine ve ihtiyaçlarına çözüm ürettikleri iddiasını taşımaktadır. Bu yeni oluşum, katı geleneksel Selefi düşüncenin teolojik ve hukuki görüşlerini benimsemekle birlikte³³, içerisinde yaşadıkları toplumların meselelerine de sıklıkla müdahil olmalarıyla bilinmektedir. Ancak çoğu zaman radikal söylemlerle ve şiddet eylemleri ile gündeme gelmeleri, batıda İslam imajını olumsuz etkilemektedir.

Selefi düşüncenin doğmuş olduğu ortam daha muhafazakâr iken, gelmiş olduğu nokta daha dışlayıcı ve baskıcı bir yapıya büründüğünden aralarında bir tezatlık oluşmaktadır. Nitekim tarih boyunca farklı aşamalardan geçen Selefilik ve kendilerini Selefi olarak nitelendiren son dönem Selefilileri, erken dönem İslam anlayışını sürdüren selef-i sâlihinin dini anlayışını değil de, daha çok Vehhabîliğin veya Suud Selefililiğinin Hariciliğe dönüşmüş halini savunmaktadırlar.³⁴ Ayrıca günümüz Neo-selefililerin bir kısmının dini düşüncelerini İbn Teymiyye’nin eserlerinden aldığı ifade edilmektedir.³⁵ Ancak, kendileri gibi düşünmeyen

³¹ Mehmet Akif Ceyhan. “Neo-Selefi Akımların Almanya’daki Müslüman Gençlere Yönelik Etkilerine Karşı faaliyetler: DİTİB Akademisi Örneği”, *Göç ve Din Üzerine*, ed. Yakup Çoştu (Londra: Transnational Press, 2020), 36.

³² Mehmet Kubat, “Selefiyye İle Neo-Selefililiğin Kesişen ve Ayrışan Yönleri”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/2 2017, 124

³³ Bernard Haykel, *Revival and Reform in Islam: The Legacy of Muhammad al-Shawkani* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 35-40.

³⁴ Koca, “İslam Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği”, 23.

³⁵ Ceyda Bağcı Sofu, *İslam Siyaset Felsefesinde Neo-Selefi Akımın Eleştirel Analizi* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 58.

diğer insanları ve Müslümanları dışlayıp tekfir etmeleri Ahmed b. Hanbel ve İbn Teymiyye çizgisinden çıktıldığını göstermektedir.

Yapılan son dönem çalışmalarda Neo-Selefililiğin sınırlarının ne olduğuna dair farklı iddialar gündeme getirilmektedir. Bu iddiaların içerisinde, temel görüşleri itibariyle dışlayıcı, ötekileştirici ve tekfir edici görüşlerinden dolayı bu gruba “modern Hariciler” nitelemesinin yapıldığı görülmektedir.³⁶ Bu tanımlamanın yapılmasında, kamuoyunda Neo-Selefi olarak bilinen isimlerin ve yapıların faaliyetlerinin etkisi vardır.

Günümüzde kendilerini Selefiyye olarak nitelendiren birçok farklı Neo-Selefi grup bulunmaktadır. Bu gruplar her ne kadar erken dönem selef inancının düşüncelerini benimsediklerini ifade etseler de; uygulamaları ve dayanak olarak sundukları dini deliller bu iddiaları çürütmektedir. Özellikle Kur'an-ı Kerim'de yer alan cihad ayetlerinin kullanılması taraftar bulmalarını kolaylaştırmaktadır. Günümüzde "cihad" kavramına savaşçılık ve terörizm anlamları yüklenirken İslam'ın tekdüze olduğu düşüncesi sağlamlştırılmak istenmektedir.³⁷ İslam'ın tekdüze olduğu yönündeki anlayış ile, İslam'ın rahmet ve barış yönü, evrensel ve entelektüel boyutu dışlanmaktadır. Ancak takınılan bu tavır cihadın gayesine ve hedefine ilgisiz kalındığını göstermektedir.³⁸ Oysaki Kur'an-ı Kerim'de yer alan cihad ayetleri siyâk ve sibâkına bağlı olarak değerlendirilmelidir. Aksi takdirde bağlamından koparılan ayetlerin çarpıtılarak yorumlanması İslam dinine zarar vermekte, gerçeği yansıtmamakta ve İslamofobi'yi körüklemektedir. Batının kabul ettiği cihad kavramı ise bütün insanlarla Müslüman oluncaya kadar savaşmanın zorunlu olduğu düşüncesine dayanmakta ve buna "Holy War" (Kutsal Savaş) denilmektedir.³⁹ Kur'an-ı Kerim tüm din, inanç ve fikirlere özgürlük

³⁶ Sönmez Kutlu, *Çağdaş İslami Akımlar ve Sorunları* (Ankara: Fecr Yayınları, 2014), 73-76; Mehmet Kubat, *İslam Mezhepler Tarihi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 268-269.

³⁷ Göknel, *İslamofobi I-Öteki'den Düşman'a*, 186.

³⁸ Muhammed Savaş Kafkasyalı, *Orta Asya'da İslam-Temsilden Fobiye* (Ankara-Türkistan: Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2012), 1288.

³⁹ Göknel, *İslamofobi I-Öteki'den Düşman'a*, 95.

sağlamıştır.⁴⁰ Müşriklerin bile güvenliğinin sağlanmasına vurgu yapmıştır: “*Ve eğer müşriklerden biri senden korunma isterse, Allah'ın sözünü duymasına fırsat vermek için onu koruma altına al; sonra onu kendi güvenlik bölgesine ulaştır. Bu uygulama, onların bilmeyen bir topluluk olmalarından dolayıdır.*”⁴¹ ayetiyle İslam dininde, farklı bir dine mensup olmanın savaş sebebi sayılmadığına işaret edilmektedir.⁴² Öyle ki İslam dininde haksız yere bir cana kıymak bütün insanlığın canına kıymakla eşdeğer görülmüştür.⁴³ Çünkü her cihad savaş değildir. Cihadın bir hukuku vardır.⁴⁴

Neo-Selefi gruplar, son 20-30 yılda başta Almanya olmak üzere Avrupa'nın hemen her bölgesinde cami ve dernekler vasıtasıyla faaliyet göstermeye başlamıştır. Kılık kıyafetleri, dini düşünce yapıları ve tekfirci söylemleri ile Avrupa toplumlarında göz önünde olmaya başlamışlardır. Faaliyetlerini “cihad” kavramı ile tanımlayan Neo-Selefi yapılar, her geçen gün daha görünür şekilde kamuoyunda kendilerinden söz ettirecek eylemler içerisinde bulunmaktadır. Hem dini alanda hem de sosyal alanda faaliyet sürdüren günümüz Neo-Selefilere, dini alanda katı bir Kur'an ve Sünnet yorumu benimserken ve her yeni işi bid'at olarak değerlendirirken, sosyal alanda da farklı sivil toplum kuruluşları faaliyetleriyle mevcut düzene karşı çıkan eylemlerde bulunmaktadır. Bu bağlamda Neo-Selefi gruplar, bazen barışçıl yöntemlerle, bazen de şiddet içeren yöntemlerle hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadırlar.⁴⁵

2. İslamofobi'nin Artışındaki Bazı Etkin Unsurlar

Kısaca ‘İslam korkusu’ olarak tanımlanan İslamofobi kavramı, zamanla Müslümanların yaşam biçimine ve davranış kalıplarına müdahalenin adı olmuş, korku, nefret ve şiddet

⁴⁰ el-Yunus 10/99, 108; el-Kâfirûn 109/1-6.

⁴¹ Kur'ân Yolu, 20 Temmuz 2024, et-Tevbe 9/6

⁴² Göknel, *İslamofobi I-Öteki'den Düşman'a*, 97.

⁴³ el-Maide 5/32

⁴⁴ el-Enfal 8/61; Ayrıntılı bilgi için bk. Bekir Topaloğlu, “Cihad”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 2 Mart 2024).

⁴⁵ Haykel, *Revival and Reform in Islam*, 47-50.

söylemlerini de barındıran bir içeriğine dönüşmüştür.⁴⁶ İnsanların gördükleri, duydukları ya da tanıdıkları Müslümanların kötü örneklikler oluşturması, ‘bütün Müslümanlar kötüdür o halde İslam kötüdür’ önermesinin oluşmasına sebebiyet vermektedir.⁴⁷ Bunun bir sonucu olarak İslam ülkeleri ve İslam dünyasının mensupları zan altında bırakılmaya başlanmıştır.⁴⁸

Müslümanlara karşı batılı ülkelerin ve diğer din mensuplarının kaygı, endişe ve korku duyma süreçlerinin tarihsel kökenlerinin bulunduğu daha önce ifade edilmişti. Belki de bugün İslamofobi kavramı ile birlikte tartıştığımız temel problemin kökeni tarihte aranmalıdır. Geçmişten bugüne tarihsel olaylar ve kültürel çatışmalar, İslamofobi'nin kökeninde yer alan çoğu ön yargının temelini oluşturmaktadır. Yüzyıllar boyunca batı dünyasının Müslümanlar üzerine gönderdiği haçlı seferleri, 18. Yüzyıldan sonra Müslüman ülkelere yönelik sömürgeci faaliyetleri, Müslümanlar ile batı dünyası arasındaki gerilimin tarihi arka planları olarak görülmektedir. Tarih boyunca yaşanan bu çatışmaların, batı toplumlarında İslam'a karşı derin bir ön yargı oluşmasına sebebiyet verdiği düşünülmektedir.⁴⁹

Batı'nın geçmişten günümüze Müslümanlara yaklaşımının yanı sıra, son dönemlerde İslamofobi'nin kırılma noktası 11 Eylül 2001 saldırıları olmuştur. 11 Eylül 2001 tarihinde dünya ticaretinin sembolü olarak görülen ikiz kulelerin yıkılması büyük yankı uyandırmıştır. Kaçırılan yolcu uçaklarının eş zamanlı olarak Amerika'daki ikiz kulelere ve Pentagon binalarına çakılması, daha önceden planlanmış bir saldırı olduğu düşüncesini kuvvetlendirmiştir. Olaydan üç yıl sonra ise bu saldırının el-Kaide örgütünün lideri Usame b. Ladin tarafından planlandığı ortaya çıkmıştır. Bu olay ABD'de milliyetçilik rüzgarlarının

⁴⁶ Suphi Ertaş, *İslamofobi* (İstanbul: Cinius Yayınları, 2017), 87.

⁴⁷ Hakan Aydın, Metin Eken, Mustafa Derviş Dereli (Ed.), *Medya ve İslamofobi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019), 263.

⁴⁸ Tuba Duruoğlu, *Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Terör Olayı Örneği Üzerine Bir İnceleme* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003), 62.

⁴⁹ John L. Esposito – İbrahim Kalın, *Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century* (Oxford: Oxford University Press, 2011), 56.

esmesine sebep olmuştur. Nitekim FBI'ın yapmış olduğu araştırmalar sonucunda da 11 Eylül 2001 tarihinden sonra nefret suçlarında bir artış olmuştur.⁵⁰ Sırf Usame b. Ladin'e benzediği için öldürülenler, Avrupa'da yaşayan -göç etmiş- Müslümanların ibadet yerlerinin talan edilmesi vb. durumlar nefret suçlarının artığını gösteren delillerdendir. O döneme kadar sadece bir dış düşman olarak algılanan Müslümanlar, artık bir iç düşman olarak görülmeye başlamıştır.⁵¹ Neticede 11 Eylül saldırılarından sonra suçun kişisel olduğu ilkesi ihlal edilmiş ve bütün Müslümanlar bu saldırıdan sorumlu tutulmuştur.

Söz konusu saldırılar sonrasında medyanın etkisi de göz ardı edilmemelidir. Bu terör olayları, medya tarafından sürekli gündemde tutulmuş ve sonucunda bir grup tarafından yapılan eylemler bütün Müslümanlara genellenerek Müslümanların tamamının terörist olarak algılanmasına yol açmıştır. Batı medyası, ağız birliği yapmışçasına bu olayları sansasyonel ve önyargılı bir şekilde gündemde tutarak Müslümanları terörle ilişkilendirmiştir. Bu durum ise, batılı ülke vatandaşlarının Müslümanlara karşı korku ve endişe duymasına sebebiyet vermektedir.⁵² Söz konusu ön yargı, film, tv programları ve diğer eğlence araçları yoluyla da körüklenmektedir. Örneğin Hollywood filmlerinde Müslümanlar genellikle terörist, barbar veya geri kalmış karakterler olarak sunulmakta, bu olumsuz imaj, toplumda Müslümanlara karşı var olan ön yargıları pekiştirmektedir. Dahası bilgisayar oyunları tasarlayan küresel firmalar, savaş oyunlarını tasarlarken oyun içerisine Müslümanları barbar ve vahşi gösterecek figürleri kullanarak gençlerin bilinçaltına yönelik

⁵⁰ Nurdan Akıner, "11 Eylül Saldırıları ve Amerikan Medyası: Yurtseverlik Akımının Öteki Kavramına Etkisi Ve Medyanın Tarafgirliği", *İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi* 20 (Ocak 2012), 138-139.

⁵¹ Abdullah Kahraman, "İslamofobi'yi Besleyen Unsurlardan Biri Olarak "İslam Şeriatı" Algısı", *İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyum Tebliğleri* (18-19 Kasım 2011) ed. Osman Alacahan - Betül Duman (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2011), 20.

⁵² Tahir Abbas, "Islamophobia in the UK: Historical and Contemporary Political and Media Discourses." In *Islamophobia and the Politics of Empire*, ed. by Deepa Kumar (London: Verso, 2012), 47.

etki etmektedirler. Bu olumsuz yaklaşımlar, İslamofobik tutumların yayılmasına katkıda bulunmaktadır.⁵³

İslamofobi'nin artışına etki eden bir diğer unsur, ülkelerinden başta savaşlar olmak üzere farklı sebeplerden dolayı kaçan Müslüman kitlelerin Avrupa ülkelerine sığınmasıdır. Nitekim 11 Eylül saldırılarından sonra, Irak ve Afganistan'ın işgal edilmesi ile birlikte göç devam etmiş, devamında yaşanan Arap Baharının yarattığı kaos, kitlesel göçü daha çok tetiklemiştir.⁵⁴ Bu olaylar Suriye'ye de sıçramış ve 2011 yılında Suriye'de bir okulun duvarlarına "Demokrasi istiyoruz, hürriyet istiyoruz!" yazan çocukların tutuklanması, sonrasında yaşanacak olan kitlesel göç olaylarının başlangıcı olmuştur.⁵⁵ Bu bağlamda Ortadoğu'daki karışıklıkların Suriye'ye sıçraması göçü zorunlu kılmıştır. Suriye'de ortaya çıkan kriz zamanla iç savaşa dönüşmüş ve DAEŞ'in kanlı eylemleri sebebiyle sivil halk çatışmalardan ciddi zarar görmüştür.⁵⁶ Yaşanamayacak duruma gelen Suriye, yaşam standardı daha yüksek ve daha güvenilir olduğu düşünülen Avrupa ülkelerine göç vermeye başlamıştır. Nitekim Avrupa ülkelerindeki göçün son dönemlerde daha çok artmasında da Suriye ve Irak'taki iç savaş etkili olmuştur. Savaştan kaçıp Almanya'ya gelen sığınmacıların, 2015 yılının ilk yarısında yaklaşık olarak 70 bin civarında olduğu ifade edilse de bu sayı gerçeği yansıtmamakta, BBC'nin 7 Eylül 2015 tarihinde yayımladığı haberde hükümetin tahminine göre 300 binin üzerinde Suriye'den gelen sığınmacı bulunduğu ifade edilmektedir.⁵⁷ Hal böyle olunca AB genelinde Suriye'den gelen göç dalgasına karşı önlemler alınmaya başlanmıştır. Ancak Müslüman sığınmacıların çok azı Avrupa ülkelerine kabul edilmiştir. Çok cüzi bir

⁵³ Jack G. Shaheen, *Reel Bad Arabs: How Hollywood Vilifies a People* (New York: Olive Branch Press, 2001), 24.

⁵⁴ Seher Sucu, *Korku ve Nefretin Öteki Adı: İslamofobi* (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 81.

⁵⁵ Javid Babayev, *Batı'da Yükselen İslamofobi'nin Dini Motifli Terörizme Etkileri* (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 70.

⁵⁶ Babayev, *Batı'da Yükselen İslamofobi'nin Dini Motifli Terörizme Etkileri*, 70.

⁵⁷ Serpil Bardakçı Tosun, *Avrupa'da İslamofobi Üzerine Tartışmalar ve Polonya Örneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 130.

kısının kabul edilmesindeki sebep ise Avrupa ülkelerinin gelen mültecilere, topluma uyum sağlama noktasında etkili ve verimli çalışmalar yapmayı istemesi olarak açıklanmıştır.⁵⁸

Avrupa'ya kabul edilen sığınmacıların eğitimden sağlığa ekonomiden sosyal hayata kadar hemen hemen her alanda yaşam koşulları pek de iyi değildir. Böyle bir ortamda batı ülkeleri de göçmen politikalarında göçü engellemeye yönelik projeler oluşturarak seçici göçmen profilini benimsemeye çalışmışlardır.⁵⁹ Ayrıca sığınmacıların hedefindeki ülkeler, yoğun göç hareketine karşı vize engelleri ve oturma izinlerinin zorlaştırılması gibi önlemler olarak sığınmacıların ülkeye girişlerini daha da zorlaştırmaya çalışmışlardır.⁶⁰ Bu durum ise AB ülkelerinin sığınmacılar konusunda tavrının çok net olduğunu göstermektedir.

Kitlesel göçlerin başta Avrupa ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelerde ekonomik paradigmaları olumsuz yönde etkilediği ekonomistler tarafından dile getirilmektedir. Son yıllarda küresel ekonomik krizlerin etkileri gelişmiş batılı ülkelerde de toplumların refah seviyesini düşürmüş, ekonomik sıkıntılar hissedilir boyutlara ulaşmıştır. Göç alan ülkelerdeki ekonomik krizlerin, işsizliğin ve sosyo - ekonomik eşitsizliklerin faturası Müslüman göçmenlere çıkarılmıştır. İlgili ülkelerde artan Müslüman göçmen nüfusu, ekonomik kaygılarla birleşerek yerli halk arasında iş ve kaynakların paylaşımı konusunda endişelere yol açmaktadır. Bu endişeler de Müslümanlara karşı olumsuz tutumları beslemekte ve İslamofobiyi artırmaktadır.⁶¹

Batılı politikacıların İslam karşıtı söylemlerde bulunmaları ve daha çok doğulu göçmenleri ve Müslümanları hedef alan politikaları da İslamofobi'nin artışındaki etkilerden biri olarak görülebilir. Özellikle seçim dönemlerinde politikacıların kullandığı ötekileştirici ve

⁵⁸İNSAMER, "Avrupa ve Müslümanlar", Erişim tarihi: 5 Mart 2024.

⁵⁹ Tanju Deniz, *Yükselen İslamofobi'nin Avrupa Kimliğine Etkisi* (Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 87.

⁶⁰ Tosun, *Avrupa'da İslamofobi Üzerine Tartışmalar ve Polonya Örneği*, 20-21.

⁶¹ Yvonne Yazbeck Haddad and Jane I. Smith. *Muslim Minorities in the West: Visible and Invisible* (Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 2002), 89.

ayrıştırmacı dil, toplumlarında Müslümanlara yönelik olumsuz tutumların, endişelerin ve kaygıların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Zaman zaman batılı ülkelerin, terör eylemleri gerekçesiyle Müslüman ülkelere yönelik seyahat uyarıları bile İslamofobik tutumların güçlenmesine sebebiyet vermektedir.⁶²

Batıda İslamofobi'nin artışında etkili olan unsurlar tespit edilirken belki de üzerinde en fazla durulması gereken konu, batıların yani Müslümanlara karşı endişe, korku ve ön yargı besleyen kitlelerin, Müslümanlar ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları konusudur. Eğitim sistemlerinde İslam hakkında yeterli ve doğru bilgilerin verilmemesi, ilgili ülke ve din mensuplarının ön yargılarının artmasına sebep olmaktadır. Müslümanlar ve İslam hakkında bilgi eksikliği, bunun üzerine de medya ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla olumsuz bir propagandaya maruz kalmaları, toplumlarda korku ve önyargılara yol açmaktadır. Bu durum, özellikle gençlerin İslamofobik tutumlar geliştirmelerine zemin hazırlamaktadır.⁶³

Geçmişten gelen tarihi arka plan, İslam ve Müslümanlar hakkında doğru bilgi eksikliği, kitlesel göç hareketleri, ekonomik krizler ve işsizlik, medyanın Müslümanları terörizm ile ilişkilendirmesi vs. gibi konulara ilaveten, Müslümanların yaşadıkları ülkelerde İslam dininin örneklik ilkesine muğayir hareketleri ve buldukları toplumlarda radikal eylem ve söylemleri de İslamofobi'nin artmasını tetikleyen etkenlerden biri olarak göze çarpmaktadır. Bu husus, esasında Müslümanlar tarafından göz ardı edilen bir durum olarak görülmektedir.

3. Almanya'da İslamofobi'nin Artışında Neo-Selefilik'in Etkisi

Tarih boyunca Müslümanlık, birçok yorum farklılıklarına uğramış ve değişik düşünce ekolleri ve fırkalarla farklı zihniyetlere ev sahipliği yapmıştır. İslam, Allah'ın bütün insanlara gönderdiği dinin adıdır. Bu dinin kitabı ise Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an'ın muhatabı olan insan

⁶² Jocelyne Cesari, *Why the West Fears Islam: An Exploration of Muslims in Liberal Democracies* (New York: Palgrave Macmillan, 2013), 112.

⁶³ Edward Said, *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World* (New York: Vintage Books, 1997), 131.

ise tarihten günümüze Kur'an'la ve Peygamber marifetiyle ortaya konulan Sünnet ile bir diyalog kurmuştur. Bu diyalog, geçmişte olduğu gibi günümüzde de farklı dini akımların ortaya çıkmasına, farklı yorumlar etrafında toplanılmasına zemin hazırlamıştır. Müslümanların Kur'an'a ve Sünnet'e bakış açısı zamana, mekâna ve olaylara göre farklılıklar göstermiştir. Her bir yorum etrafında toplanan farklı kitleler, İslam'ın ilk yıllarından itibaren dini anlama noktasında farklı metodolojiler belirlemiş, bu metodolojiler çerçevesinde dini inanışlarını şekillendirmişlerdir. Bu akımlardan biri olan Selefiliğin günümüz uzantısı Neo-Selefilik ise dini anlayışın tecdid edilmesi gerektiği tavrı üzerine doğan ve Müslüman dünyasının geri kalma sebebini, batıyı taklit etme ve miskinlikten kaynaklandığına bağlayan bir düşünce tarzıdır.⁶⁴

20. Yüzyılın başlarında ise birbirinden farklı Neo-Selefi zihniyet içerisinde radikal dini gruplar ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu grupların son yıllarda Neo-Selefilik adı altında Avrupa genelinde, kendilerini 'Selefi' olarak tanıttığı görülmektedir. Kendilerini Selefi olarak nitelendiren bu grupların, itikâdî ve amelî alanda mezheplerde bulunması gereken belirli bir metodolojilerinin olmadığı, her ne kadar kendilerinin ilk dönem selef-i sâlihîne bağlı olduklarını söylemelerine rağmen, tarihsel süreç içerisinde itikâdî anlamda selef düşüncesinden uzak oldukları, amelî alanda ise Hanbeliliğe tam olarak uymadıkları bilinmektedir. Vehhabiliğin etkisiyle süreç içerisinde ötekileştirici ve şiddet içerikli söylemleriyle farklı bir ideolojik formata bürünen Neo-Selefi grupların zaman zaman terör faaliyetleri ile ilişkilendirilmesi, batıda Müslümanlar ile ilgili gündemin bu yapılar üzerinden belirlenmeye çalışılmasına ve İslam hakkında olumsuz bir imajın çizilmesine sebebiyet vermektedir.

Söz konusu Müslüman radikal grupların, Almanya'da hem cami merkezli hem de farklı sivil toplum kuruluşları ve dernek merkezli faaliyetleri ile yerel Müslüman olmayan halk

⁶⁴ Selçuk Özdemir, *1990 Sonrası İslamofobi Konulu Raporlara Göre Batının İslam Algısı ve İslamofobi* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022), 162.

nazarında bir endişe ve korku meydana getirdikleri görülmektedir. Nitekim Müslüman göçmenlerin göç ettikleri ülkeler, farklı din mensuplarının yoğun olarak yaşadığı ülkeler olduğu için, Müslümanların hem sosyal hayatlarını hem de dini hayatlarını düzenlemeleri yıllar almıştır.⁶⁵ 1960'lı yıllarda göç ettikleri ülkelerde Müslüman göçmenlerin ibadet edebileceği tam anlamıyla bir mekan yokken,⁶⁶ ikinci ve üçüncü neslin radikal düşüncelere sahip kesimlerinin kendilerine karşı geliştirilen kısıtlayıcı tutumu sorgulamaya başlaması “Selefi” çizginin Avrupa’da faaliyete geçmesinde birinci derecede etkili olmuştur.

Selefilik Almanya’da 1990’lı yıllarda Ortadoğu ve Kuzey Afrika kökenli vaizlerin gelişiyle başlamış zamanla daha aktif olarak devam etmiştir.⁶⁷ Müslümanlara yönelik camilerde yapılan programlarda, eğitim faaliyetlerinde ve seminerlerde, haftalık Cuma vaazlarında radikal söylemlerin kullanılması ve cihad merkezli konulara yoğunlaşılması, radikal grupların taraftar toplamalarını hızlandıran süreçleri başlatmıştır. Bu duruma dikkat çekmek üzere Alman resmi makamları, söz konusu radikal söylemler içerisinde bulunan Selefi gruplara karşı diğer Müslümanları bilgilendirmek adına Müslümanların konuştukları dillerde hazırladıkları bilgilendirici broşürleri dağıtmaya başlamışlardır.⁶⁸ Selefi vaazların yanı sıra cihad bölgesi olarak düşündükleri yerlerden fotoğraflar gösterilerek yardım ve bağış toplanmaya başlanması, Alman hükümetini rahatsız etmiş ve söz konusu kurumlar üzerinde yaptırımların başlamasına sebebiyet vermiştir.⁶⁹ Her ne kadar yasaklama yoluyla kısıtlanmaya çalışılsa da Selefi cemaatler sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanarak varlıklarını devam

⁶⁵ Ahmet Kavas, “Avrupa Selefiligi”, *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*, ed. Ahmet Kavas (İstanbul: Çınar Yayıncılık, 2014), 623-624.

⁶⁶ Söz konusu dini teşkilatların kuruluş süreci ile ilgili bk. Çoştur, Yakup - Ceyhan, Mehmet Akif. “Ditib’in Din Eğitimi Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/1 (Temmuz 2015), 43-44.

⁶⁷ Fatih Şahan, “Almanya’da Selefilik ve Neo-Selefilik”, *İslam Dünyasında Dini Akımlar ve Güncel Meseleler III. Uluslararası Öğrenci Sempozyumu* (Ankara: TDV Yay., 2018), 102-103.

⁶⁸ Antworten auf Salafismus, “Selefilik Bilgi Aracılığıyla Caydırmak Sorular ve Cevaplar”, (Erişim 20 Temmuz 2024).

⁶⁹ Ömer Faruk Peker, “Almanya’da Selefi Perspektifin Aksiyon Oranı ve Sebepleri” *Genç Atebe Dergisi* 2 (Aralık 2021), 41.

ettirmektedir. Almanya'nın son dönemlerde bir iç güvenlik meselesi haline gelen Neo-selefi yapıların faaliyetleri, kimisi sonradan Müslüman olmuş Alman vaizler marifetiyle yürütülmeye devam etmektedir. Alman kamuoyunda "Hassprediger" (nefret vaizleri) olarak nitelendirilen bu vaizler, nefret söylemlerini yayan ve radikal dini görüşlerini insanlara kabul ettirmeye çalışan kişiler olarak tanımlanmaktadır.⁷⁰

Bu vaizlerden en etkili olanı ve binlerce taraftarı bulunan en önemli isim Ebû Hamza künyesi ile tanınan Pierre Vogel isimli Alman vaizdir. 2001 yılında Müslüman olan ve kendi ihtida hikayesini anlattığı bir video yayınlayan Vogel⁷¹, kısa süre içerisinde 60.000 defa izlenerek vaizlik kariyerine başlamıştır.⁷² 2011 yılında ise İslami eğitim alma isteğiyle Mısır'a gitmiş ve orada Selefilere düzenlemiş olduğu gösterilere katılmaya başlamıştır.⁷³ Sonradan Müslüman olan Vogel, tebliğin her şeyden üstün olduğunu, Avrupa'daki kötü İslam algısının, insanın kendi yaptıklarından ya da İslam'ı gerektiği gibi yaşamayan insanlardan kaynaklandığını ifade etmektedir.⁷⁴

Neo-Selefi grupların bir diğer önemli vaizi ise Ebu el-Hüseyn olarak da bilinen Hassan Dabbağ'dır. Almanya'da yabancı düşmanlığının yoğun olduğu Leipzig şehrinde kurduğu Rahman Cami derneği bünyesinde faaliyetlerini gösteren Dabbağ, Suriye kökenli olup 1992 yılında eğitim amacıyla Almanya'ya gelmiş ve tıp eğitimi sırasında kendine bağlı bir cemaat oluşturmuştur.⁷⁵ Sadece cami merkezli faaliyetlerle sınırlı kalmayan Hasan Dabbağ, internet ve sosyal medya üzerinden de faaliyetlerini devam ettirmektedir. Öyle ki, oluşturduğu Selefi kitle ile birlikte 2001 yılında "salaf.de", 2002 yılında da "alTamhid.net" isimlerinde web

⁷⁰ [Salafisten-Prediger Pierre Vogel kommt im September \(weserreport.de\)](https://www.weserreport.de) (Erişim 24 Temmuz 2024).

⁷¹ YouTube, "İslam'ın Şahitleri- Pierre Vogel", (Erişim 11 Mart 2024)

⁷² Emre Şimşek, *Almanya'da Selefilik (NRW Örneği)* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019), 199.

⁷³ Emre Şimşek, "Almanya'da Selefi Vaizler Üzerine Bir Değerlendirme" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13/72 (Ağustos 2020), 199.

⁷⁴ YouTube, "İslam'ın Şahitleri- Pierre Vogel", (Erişim 11 Mart 2024)

⁷⁵ Şimşek, "Almanya'da Selefi Vaizler Üzerine Bir Değerlendirme", 989.

sitelerini kurmuşlardır.⁷⁶ Selefilerin etkisi altında olduğu iddia edilen Hasan Dabbağ, sözlerinde gerçek İslam'ı kendisinin temsil ettiğini ifade etmektedir. Yaptığı vaazlarda ve internet sitelerindeki videolarında ılımlı bir söyleme sahip olduğu ifade edilen Dabbağ'ın, Almanya'da yaşayan insanları kutuplaştırdığı ve genç DAESH militanlarını meşrulaştırarak yeni üyelerin katılımı için uygun zemin oluşturduğu iddia edilmektedir.⁷⁷

Neo-Selefi gruplar içerisinde değerlendirilecek bir diğer isim ise 1980 yılında Almanya Mönchengladbach'da doğan ve asıl mesleği itfaiye memuru olan ve 1999 yılında Müslüman olan vaiz Sven Lau'dur. Bir süre Selefi derneği Invitation to Paradise'ın başkanı olan Lau, Pierre Vogel'in destekçisi olup 2013-2014 yılları arasında Almanya'da artan İslamofobi'yi kınamak için Vogel ile birlikte bir sunum yapmış ve insanları Suriye'deki Müslümanlar için dayanışmaya çağırmıştır.⁷⁸ Faaliyetlerini Mönchengladbach/Eicken'de kurduğu cami bünyesinde ve sosyal medyada devam ettirmekte ve taraftar grubu oluşturmaktadır. Nitekim teröre destek verdiği iddiasıyla hüküm giyen Sven Lau'nun, Suriye'deki Ceyşu'l Muhacirin ve'l Ensar örgütüne de destek verdiği ifade edilmektedir.⁷⁹ Alman kamuoyunda Sven Lau'nun, 2013 yılı ortalarında DAESH terör örgütüne katıldığı iddia edilmektedir.⁸⁰

Almanya'da faaliyet gösteren farklı Müslüman dini cemaatlerden farklı olarak Neo-Selefi grup olarak nitelenen ve kamuoyunda terörist faaliyetlerle sık sık ilişkilendirilen bu yapıların, Almanya'da yaşayan yerli halk nazarında bir korku ve endişe uyandırması, gerçekleştirilen faaliyetler ve vaizlerin söylemleri dikkate alındığında hiç de şaşılacak bir durum olarak görülmemektedir. Çünkü 1960'lı yıllarda ilk Müslüman göçmenleri işçi göçü

⁷⁶ Şimşek, *Almanya'da Selefilik (NRW Örneği)*, 196.

⁷⁷ Şimşek, *Almanya'da Selefi Vaizler Üzerine Bir Değerlendirme*, 996.

⁷⁸ Şimşek, "Almanya'da Selefi Vaizler Üzerine Bir Değerlendirme", 996-997.

⁷⁹ Haberler.com, "DHA Almanya'da 'Şeriat Polisi' Uygulamasıyla Adından Söz Ettiren Selefi Vaiz Sven Lau Gözaltına Alındı", (Erişim 11 Mart 2024); Şarku'l Avsat, "Almanya: Terörizme Destekten Hüküm Giyen Sven Lau Serbest Bırakıldı", (Erişim 11 Mart 2024).

⁸⁰ Haberler.com, "DHA Almanya'da 'Şeriat Polisi' Uygulamasıyla Adından Söz Ettiren Selefi Vaiz Sven Lau Gözaltına Alındı"

çerçevesinde kabul eden Almanya, Müslümanların kendi dini vecibelerini yerine getirebilmeleri için her bölgede cami derneği kurulmasına müsaade etmiş ve başta DİTİB (Diyana İşleri Türk İslam Birliği) ve İGMG (İslam Toplumunu Milli Görüş Teşkilatı) olmak üzere çok sayıda teşkilat, Almanya genelinde cami dernekleri açmışlardır. Ancak bu teşkilatların kurduğu cami derneklerinde Alman yasalarına baş kaldıran, nefret söylemi uyandıran, şiddet eğilimi gösteren bir faaliyet kayıtlara geçmemiştir.

Mutedil dini gruplarda görülen bu tavır, Neo-Selefi gruplarda gözlenmemektedir. Neo-Selefi grupların faaliyetleri ve söylemleri, yerli halk açısından ötekileştirici ve ayrıştırıcı kabul edilmekte, terör eylemlerini destekleyen ifadelerin varlığı İslam'a ve Müslümanlara yönelik endişe ve korkunun artmasına, dolayısı ile karşıt bir tavır olarak kullanılacak olan İslamofobi'nin yükselişe geçmesine sebebiyet vermektedir.

Örnek olarak kendisini Pierre Vogel'ın hocası olarak gören Filistin asıllı selefi vaiz İbrahim Ebu Nâci, "Lies! / Oku"⁸¹ kampanyasını Vogel ile birlikte 2014 yılında Arap ülkelerine taşımaya çalışmış ancak bu organizasyonun faaliyetleri 2016 yılında hem anayasal düzeni tehdit ettiği için hem de "İslam Devleti"ne para ve insan yardımı sağlıyor gerekçesiyle yasaklanmıştır.⁸² Youtube videolarında selefi bir söylem ile vaaz eden Ebu Nâci, özellikle gençleri Selefi İslam'a yönlendirerek vaazlarında batı dünyasının kötülüklerine karşı gençleri uyardığı ve şeriatın Selefi yorumunun her şeyden üstün olduğunu ifade etmiştir.⁸³

İslam'ın farklı yorumları içerisinde, dışlayıcı, tekfir edici ve sadece kendilerini gerçek Müslüman olarak gören bu Neo-Selefi grupların, kendileri dışında herkesi potansiyel düşman olarak görmeleri ve bu çerçevede faaliyetler içerisinde bulunmaları, söylemlerinde nefret ve şiddet içeriklerini kullanmaları, zaten İslam dinini ve mensuplarını öteki olarak gören ve

⁸¹ Zeit Online, "Almanya'nın Yaya Bölgelerindeki Fanatikler", (Erişim 17 Şubat 2019).

⁸² Şimşek, "Almanya'da Selefi Vaizler Üzerine Bir Değerlendirme", 991. Ayrıntılı bilgi için bkz. Almanca internet portalı *The True Religion* (DWR)

⁸³ YouTube, "Naš moto je "Čitaj" - Ibrahim Abou Nagie", (Erişim 11 Mart 2024).

Müslüman düşmanlığı yapmak için sebep arayan batılı ön yargılı çevrelerin ekmeğine yağ sürmektedir. Bu durum, aşırı sağın giderek siyasette etkin olduğu başta Almanya olmak üzere batı genelinde İslam'a ve Müslümanlara karşı tepkilerin artmasına, PEGİDA gibi örgütlerin Müslümanlar'ın sınır dışı edilmesi gibi taleplerinin artmasına sebep olmaktadır.

1960'lı yıllardan itibaren, hiçbir radikal söylem ve eylemde bulunmayan, kendi dini vecibelerini yerine getirme gayretiyle cami dernekleri kuran Müslüman çoğunluğun söz konusu Neo-Selefi grupların nefret söylemleri sebebiyle zarar gördükleri, birlikte yaşama kültürüne sahip Müslümanların da genelleyici bir tavırla batılılar tarafından terörle ilişkilendirilmesine sebep olunduğu aşikardır.

Bu sebeplerle, Almanya başta olmak üzere batılı ülkelerde İslamofobi'nin her geçen gün artmasında batılı küresel aktörlerin Müslümanları düşman olarak görmesine ilaveten, bazı Neo-Selefi grupların da nefret ve şiddet içeren eylem ve söylemlerinin İslamofobi'nin artışında etkin olduğu göz ardı edilmemelidir. Bunu önlemenin en iyi yolu, İslam'ın hem Müslüman olmayan batılılara hem de radikalizmi benimsemiş Neo-Selefi grup mensuplarına her türlü ideolojik yaklaşımdan uzak bir şekilde doğru ve sahih kaynaklar üzerinden anlatılması, Neo-Selefi grupların sorgulamadan ve düşünmeden yaptığı taklîdi imânın değil, delillerle ispatlanmış tahkiki imânın şuuruna varmasının sağlanmasıdır.

Sonuç

İslâm ve Müslümanlara yönelik korku, endişe, ön yargı ve karşıtlığın kökeni İslâm'ın ilk yıllarına kadar dayanmaktadır. Ancak çalışmamızda bu karşıtlığın tarihi kökenlerinden ziyade son yüzyılda görülen artış üzerinde durulmuş, yakın dönem etkenler araştırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı ile zor durumda olan Avrupa ülkeleri her açıdan kendilerini iyileştirme yoluna giderek sanayilerini yapılandırmak için özellikle Müslüman ülkelere işçi göçü almışlardır. Ancak zamanla bu işçilerin gittikleri batılı ülkelerde kalıcı oldukları anlaşıldığında ciddi bir düşmanlık ve nefrete kapı aralanmaya başlanmıştır. Özellikle 11 Eylül

2001 saldırılarıyla birlikte tarihi, sosyal, siyasi, ekonomik ve dini nedenler bir araya gelerek İslam dinine ve Müslümanlara karşı nefret ve ön yargının artmasına neden olmuştur.

Batıda son yıllarda ciddi anlamda bir İslamofobi endüstrisinin / propagandasının oluştuğu gözlemlenmektedir. 11 Eylül saldırıları sonrası, terör eylemlerinin faturasının bütün Müslümanlara kesilmeye çalışılması, dünya genelinde Müslüman ülkelerde yaşanan iç karışıklıklar, batılı ülkelerin sözüm ona bu iç karışıklıkları bitirme bahanesiyle Müslüman ülkeleri işgal etmeye başlamaları, Arap baharı adı altında çıkarılan kaos vb. gibi etkenlerle Müslümanların batılı ülkelere göç hareketlerinin başlaması, söz konusu İslamofobi endüstrisinin bilinçli bir şekilde hareket ettiğini göstermektedir.

Batılı medya kuruluşlarının ve politikacıların, yaşanan bu kaos ve göç olayları üzerinden, terör grupları olarak kabul edilen Boko Haram, el-Kaide ve DAESH gibi terör yapılarının kanlı eylemlerinden, Müslüman ülkelerde yaşanan iç çatışmalardan hareketle genel olarak Müslümanları terörle ilişkilendirmeleri, bu olumsuz propagandayı batılı halkların zihinlerinde devamlı güncel tutma çabaları, günümüzde meyvelerini vermekte ve İslamofobi büyük bir hızla artmaktadır.

Buna ilaveten, batıda özellikle Almanya'da yaşayan Müslümanlar içerisinde azınlık bir grubu temsil eden Neo-Selefi grupların ilgili ülkelerde cami, dernek ve sivil toplum kuruluşları etrafında nefret ve şiddet söylemleri ile faaliyet göstermeleri, vaaz ve sohbetlerinde 'cihad' vurgusu yapmaları, onların "Hassprediger" (nefret vaizleri) olarak nitelenmesine sebep olmaktadır. Kendi ülkelerinde nefret söylemleri ile camilerde ve özellikle de sosyal medyayı kullanarak taraftar toplamaya çalışan, DAESH gibi terör yapılarına genç mücahitler devşirmeye çalışan, buldukları ülkelerde yaşayan yerel halkın her gün zihinlerine kazınmaya çalışan terörizm ve Müslümanlık ilişkisinin doğrulanmasına, Müslümanların terör ve şiddetle ilişkilendirilmesine sebebiyet vermektedir.

Söz konusu Neo-Selefi yapı mensupları, kendilerini İslam'ın gerçek temsilcileri olarak kabul etmekte ve diğer Müslümanları tekfir etmektedirler. Kökenlerini ilk dönem selef-i sâlihinin düşünce yapısına dayandırmaya çalışan Neo-Selefi gruplar, esasında Hariciliğin modern dönem temsilcileri olarak görülmektedir. Ötekileştirici, tekfir edici, şiddet ve nefret eylem ve söylemlerine sahip olmaları 14 asırlık İslam geleneği ile bağdaşmamakta, İslam'ın örneklik ilkesi ve birlikte yaşama ahlakı prensipleri ile uyuşmamaktadır. Tarihten günümüze İslam dininin mensupları, hicri ilk yüzyıllarda düşünce ekolleri tarafından belirlenmiş usul ve metodoloji çerçevesinde dini inanışlarını şekillendirirken, Neo-Selefi grupların herhangi bir metodolojik ilkeleri olmaksızın ötekileştirme ve tekfir etme merkezli bir dini yaşantı benimsedikleri görülmektedir. Bu marjinal yaklaşım genel Müslüman kitleye zarar vermekte ve İslamofobi'nin daha da artarak yine Müslümanların mağdur olmalarına sebebiyet vermektedir.

Almanya'da İslamofobi'nin artışındaki etkin unsurları tespit etmeye çalıştığımız bu çalışmada, temel etkenin öncelikli olarak batılı ülkelerdeki İslamofobi endüstrisinin Müslümanlara karşı bir düşmanlık ve nefret oluşturma çabalarının varlığı olduğunu söylememiz gerekmektedir. Dini, siyasi, ekonomik ve etnik pek çok sebebin bulunması ile birlikte, Müslümanların olumsuz örnekliliğinin de bu endüstriye kaynak sağladığını ifade etmemiz gerekmektedir. Zaten batılı halkların zihninde olumsuz bir İslam imajı farklı araçlarla yerleştirilmeye çalışılırken, bir de kendisini Müslüman olarak niteleyen radikal grupların nefret ve şiddet içeren eylem ve söylemleri, batılı İslamofobi endüstrisinin elini kuvvetlendirmekte ve olumsuz bir İslam imajı çizilmesini kolaylaştırmaktadır.

Kaynakça | References

- Abbas, Tahir. "Islamophobia in the UK: Historical and Contemporary Political and Media Discourses." In *Islamophobia and the Politics of Empire*. Ed. Deepa Kumar. 45-64. London: Verso, 2012.
- Akbulut, Ahmet. "Selefilik'in Teolojik ve Düşünsel Temelleri". *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*. Ed: Ahmet Kavas. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Akdemir, Furat. "Selefi Düşüncenin Batıda İslamofobi'ye Etkisi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 6/5 (Aralık 2017). 3023 - 3046. <https://doi.org/10.15869/itobiad.351933>.
- Akiner, Nurdan. "11 Eylül Saldırıları Ve Amerikan Medyası: Yurtseverlik Akımının Öteki Kavramına Etkisi Ve Medyanın Tarafgirliği". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 20 (Ocak 2012). 133-142. <https://doi.org/10.17064/i%C3%BCifhd.77989>.
- Antworten auf Salafismus. "Selefilik Bilgi Aracılığıyla Caydırmak Sorular ve Cevaplar". Erişim 14 Ekim 2023. https://wwwAntworten-auf-salafismus.de/imperia/md/content/stmas/salafismus/downloads/bsoz702-016_broschuere_salafismus_tr_bf_final-s.pdf
- Avery, Robert. *Redhouse Sözlüğü*. İstanbul: Redhouse Yayınevi. 1975.
- Aydın, Hakan - Eken, Metin - Dereli, Mustafa Derviş (Ed.). *Medya ve İslamofobi*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2019.
- Aydın, Salih. *İslâm Düşüncesi -I, İslâm Düşüncesinin Yapısı ve Selefilik*. İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2016.
- Babayev, Javid. *Batı'da Yükselen İslamofobi'nin Dini Motifli Terörizme Etkileri*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Baykan, Erdal. "Kadim Bir Soğukluğun Modern Temsili: İlahiyat Fakültelerinde Felsefe Fobisi", *Bilimname* XXX/1 (2016). 51-58.
- Bodur, Hüsnü Ezber. "Batı'da İslâm Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif)". *İlahiyat Akademi* 6 (Aralık 2017), 69-86.
- Büyükkara, Mehmet Ali. "Günümüzde Selefilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi". *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*. Ed: Ahmet Kavas. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014). 485- 524.
- Cambridge Dictionary. "Phobia". *Password Dictionary For Learners Of English*. Erişim 26 Şubat 2024, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-turkish/phobia>
- Cesari, Jocelyne. *Why the West Fears Islam: An Exploration of Muslims in Liberal Democracies*. New York: Palgrave Macmillan, 2013.
- Ceyhan, Mehmet Akif. "Neo-Selefi Akımların Almanya'daki Müslüman Gençlere Yönelik Etkilerine Karşı faaliyetler: DİTİB Akademisi Örneği". *Göç ve Din Üzerine*. (Ed.), Yakup Çoştur. Londra Transnational Press, 2020. 33-46.
- Çetin, Altan. *Haçlı Seferleri-Doğu ile Batı'nın Bitmeyen Mücadelesi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2021.

- Çoştı, Yakup - Ceyhan, Mehmet Akif. "Ditib'in Din Eğitimi Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/1 (Temmuz 2015), 39-51. <https://doi.org/10.17218/husbed.50745>.
- Deniz, Tanju. *Yükselen İslamofobi'nin Avrupa Kimliğine Etkisi*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Duruoğlu, Tuba. *Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Terör Olayı Örneği Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- el-Ezheri, Muhammed b. Ahmed. *Tehzibü'l-Luğa*. Cild XII. Kahire: yy., 1964-67.
- Esposito, John L. - Kalın İbrahim. *Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
- Esposito, John L. & Mogahed, Dalia. *Who Speaks for Islam? What a Billion Muslims Really Think*. New York: Gallup Press, 2007.
- Ertaş, Suphi. *İslamofobi*. İstanbul: Cinius Yayınları, 2017.
- Evkuran, Mehmet. *Kelam Tarihi ve Ekolleri*. Ankara: Bilay Yayınları, 2018.
- Göknel, Ergun. *İslamofobi I - Öteki'den Düşman'a*. İstanbul: Kanak Yayınları, 2015.
- Haberler.com. "DHA Almanya'da 'Şeriat Polisi' Uygulamasıyla Adından Söz Ettiren Selefi Vaiz Sven Lau Gözaltına Alındı". Erişim 11 Mart 2024. <https://www.haberler.com/guncel/alman-selefi-vaiz-sven-lau-gozaltina-alindi-7971379-haberi/>
- Haddad, Yvonne Yazbeck - Jane I. Smith. *Muslim Minorities in the West: Visible and Invisible*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 2002.
- Haykel, Bernard. *Revival and Reform in Islam: The Legacy of Muhammad al-Shawkanî*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- İbn Kesir. *Kitabu'l-İctihad fi Talebi'l Cihad*. Çev. Leyla Çakır. Konya: Murabıt Yayınları, 2022.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. nşr. Abdullah Ali el-Kebîr. 4. Cild. Kahire: Dârü'l-Maârif, ts.
- İNSAMER. "Avrupa ve Müslümanlar". Erişim 5 Mart 2024. https://www.insamer.com/tr/avrupa-ve-muslumanlar_1047.html
- Kafkasyalı, Muhammed Savaş. *Orta Asya'da İslam-Temsilden Fobiye*. Ankara-Türkistan: Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2012.
- Kahraman, Abdullah. "İslamofobi'yi Besleyen Unsurlardan Biri Olarak "İslam Şeriatı" Algısı". *İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyum Tebliğleri* (18-19 Kasım 2011). ed. Osman Alacahan - Betül Duman. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Kavas, Ahmet. "Avrupa Selefiliği". *Tarihte ve Günümüzde Selefilik*, ed. Ahmet Kavas. 615-622. İstanbul: Çınar Yayıncılık, 2014.
- Kavsî, Müfrih b. Süleyman. *el-Menhecû's-Selefi*. Riyad: Dârü'l-Fazîle, 1422/2002.
- Kızıışeker, Abdurrahim. *Kur'an'a Selefi Yaklaşım: İbn 'Useymin Örneği*. İstanbul: Kutlu Yayınevi, 2020.

- Koca, Ferhat. "İslam Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği". *İlahiyat Akademi Dergisi* 1/2 (Ekim 2015). 15-70.
- Koca, Ferhat. *İslam Düşüncesinde Selefilik: Genel Karakteristiği ve Günümüzdeki Motivasyonları*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Koç, Yeliz Yazan. *Avrupa Birliği'nin Yasadışı Göç Politikası*. İstanbul: Milenyum Yayınları, 2020.
- Kubat, Mehmet. "Selefiyye İle Neo-Selefilik'in Kesişen ve Ayrışan Yönleri", *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/2 (Aralık 2017) 124-141.
- Kubat, Mehmet. *İslam Mezhepler Tarihi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Kur'ân Yolu. Erişim 20 Temmuz 2024. <https://kuran.diyaret.gov.tr>
- Kutlu, Sönmez. *Selefilik'in Fikri Arka Planı-İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler-*. Ankara: Otto Yayınları, 2017.
- Kutlu, Sönmez. *Çağdaş İslami Akımlar ve Sorunları*. Ankara: Fecr Yayınları, 2014.
- Özdemir, Selçuk. *1990 Sonrası İslamofobi Konulu Raporlara Göre Batının İslam Algısı ve İslamofobi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022.
- Özervarlı, M. Sait. "Selefiyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim 2 Mart 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/selefiyye>
- Runnymede Trust. "Islamophobia: Still a Challenge for Us All", London: Runnymede Trust, 2017. Erişim Tarihi: 19.07.2024 <https://www.runnymedetrust.org/publications/islamophobia-a-challenge-for-us-all>
- Topaloğlu, Bekir. "Cihad". *TDV İslam Ansiklopedisi*. Erişim 2 Mart 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cihad#2-gunumuzde-cihad>
- Tosun, Serpil Bardakçı. *Avrupa'da İslamofobi Üzerine Tartışmalar ve Polonya Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Tunç, Mazhar. *Suud Selefilik'i-Hadis İlmî Bağlamında Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.
- Tureng. "Phobia". *Common English Words*. Erişim Tarihi: 18 Eylül 2023. <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/phobia>
- [Salafisten-Prediger Pierre Vogel kommt im September \(westerreport.de\)](https://westerreport.de/2016/08/bremen-bremen/panorama/salafisten-prediger-pierre-vogel-kommt-im-september) Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2024. <https://westerreport.de/2016/08/bremen-bremen/panorama/salafisten-prediger-pierre-vogel-kommt-im-september>
- Said, Edward. *Orientalism*. New York: Pantheon Books, 1978.
- Said, Edward. *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World*. New York: Vintage Books, 1997.
- Shaheen, Jack G. *Reel Bad Arabs: How Hollywood Vilifies a People*. New York: Olive Branch Press, 2001.
- Sofu, Ceyda Bağcı. *İslam Siyaset Felsefesinde Neo-Selefi Akımın Eleştirel Analizi*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Sucu, Seher. *Korku ve Nefretin Öteki Adı: İslamofobi*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

- Şahan, Fatih. "Almanya'da Selefilik ve Neo-Selefilik". *İslam Dünyasında Dini Akımlar ve Güncel Meseleler III. Uluslararası Öğrenci Sempozyumu*. Ankara: TDV Yay., 2018.
- Şarku'l Avsat. "Almanya: Terörizme Destekten Hüküm Giyen Sven Lau Serbest Bırakıldı". Erişim 11 Mart 2024. <https://turkish.aawsat.com/home/article/1732586/almanya-ter%C3%B6rizme-destekten-h%C3%BCk%C3%BCm-giyen-sven-lau-serbest-b%C4%B1rak%C4%B1ld%C4%B1>
- Şimşek, Emre. "Almanya'da Selefi Vaizler Üzerine Bir Değerlendirme". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13/72 (Ağustos 2020), 988 – 999.
- Şimşek, Emre. *Almanya'da Selefilik (NRW Örneği)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019.
- Peker, Ömer Faruk. "Almanya'da Selefi Perspektifin Aksiyon Oranı ve Sebepleri". *Genç Atebe Dergisi* 2 (Aralık 2021). 40-43.
- YouTube. "İslam'ın Şahitleri- Pierre Vogel". Erişim 11 Mart 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=5Uu-B3vsXsA>
- YouTube. "Naš moto je "Čitaj" - Ibrahim Abou Nagie". Erişim 11 Mart 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=ywjfrD-0COs&t=156s>
- Yılmaz, Mustafa Selim. "İslami Düşünce Tarihinde Bir Anlama Biçimi Olarak Selefilik Üzerine Bir Deneme", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 3/3 (Eylül 2014). 532 – 553. <https://doi.org/10.15869/itobiad.57618>.
- Zeit Online. "Almanya'nın Yaya Bölgelerindeki Fanatikler". Erişim 17 Şubat 2019. <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2016-11/die-wahre-religion-islam-salafisten-faq>
- Zeybekoğlu, Emrehan, Bo Johansson (Ed.), *Migration and Labour in Europe-Views from Turkey and Sweden-*. İstanbul: Şefik Matbaası, 2003.

